Ilona Vaškevičiūtė, Bronius Dakanis

Veisiejų dvaro sodyba

Archeologiniai tyrinėjimai buvusio Veisiejų dvaro sodybos vietoje koncentruoti neišlikusios dešiniojo fligelio jungties su centriniais rūmais vietoje ir šių rūmų liekanų V pakraštyje, kur suprojektuotos komunikacijų – vandentiekio, ūkio – buities nuotekų ir elektros linijos, bei atidengiant senąją lietaus vandens surinkimo sistemą aplink fligelį, suprojektuoto drenažo ir lietaus nuotekų tinklų vietoje. Čia ištirta 19 perkasų. Žvalgomieji archeologiniai tyrimai vykdyti fligelio aplinkoje – buvusios dvaro sodybos kieme ir parke – į ŠR ir V nuo fligelio, suprojektuotų komunikacijų – elektros, dujų, vandentiekio ir lietaus nuotekų tinklų vietose. Ištirti 6 2x2 ir 1,5x1,5 m dydžio šurfai.

Žvalgomieji tyrimai Veisiejų dvaro sodybos vietoje vykdyti 2007 (*ATL 2007 metais*, V., 2008, p. 239–240) bei 2008 m. (*ATL 2008 metais*, V., 2009, p. 227–231). Jie vyko taip pat aplink išlikusį dešinįjį dvaro fligelį bei jo aplinkoje.

Perkasos 1–5 tirtos į P ir V nuo fligelio jungties su buvusiais rūmais išlikusios dalies P kampo. Jų V galai apėmė kalvelės, kuri, kaip spėta, yra suformuota nugriovus rūmų liekanas, V šlaitą, jo viršų bei papėdę. ***Perkasa 1*** tirta iki 3,3–3,4 m gylio. 10–30 cm gylyje Š pusėje atsidengė apie 1,2 m pločio plytų mūras – siena. Prie perkasos P sienelės, 2,7 m R kryptimi nuo jos PV kampo, atkasta niša mūre – švieslangio anga. Jos plotis vidinėje pusėje – 1,1 m, kraštų aukštis iki išlikusio mūro viršaus – 1,95 m (1 pav.). Apie 35 cm žemiau švieslangio apačios atsidengė maždaug 10 cm žemėto smėlio su moliu sluoksnis, po kuriuo jau buvo švarus įžemis – molingas smėlis. Šis sluoksnis – tai tirtoje perkasoje atidengto pastato liekanų rūsio su švieslangiu apačia – grindų lygis. Rūsys iki 1,7–2 m užpiltas smėliu su kalkėmis ir pavienėmis plytų duženomis, kalkių gabalais, o taip pat moliu ir smėliu. Rasta ir latako, įrengto galimai jau sugriovus rūmus, liekanos.

Perkasa 2 tirta iki 1,1–1,45 m. Perkasoje 10–26 cm gylyje atidengtas plytų mūras – perkasoje 1 aptikto mūro tąsa Š–ŠR kryptimi su kito švieslangio anga. ***Perkasoje 3*** atsidengė statinio rūsio ŠV vidinis kampas. Jis buvo tinkuotas, dažytas mėlynai. Perkasoje atkastas rūmų sienos Š krašto nuardytas viršus bei grindų danga. ***Perkasa 4*** tirta iki 1,9 m gylio. Jos P pakraštyje, tako plytelių apačios lygio gylyje atidengtas rūmų sienos Š krašto nuardytas viršus, o iki fligelio jungties tęsėsi plytų sluoksnis – spėjama grindų danga (2 pav.). Perkasoje 5 rūmų liekanų nebuvę. Perkasos 6, 7 ir 8 kastos prie pat fligelio R sienos.

Perkasos 9–11 kastos fligelio P pusėje. Šioje fligelio dalyje atidengtas akmenimis grįstas vandens latakas. Jis rastas 1,1–1,2 m gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus. Latakas apie 1 m pločio. Perkasoje 11 į P nuo latako aptikta židinio griuvenų. Jos pradėjo dengtis 20–30 cm gylyje, o apačia buvusi viename gylyje su akmenų lataku (3 pav.). Koklių rasta ir herbinių, ir su karūnėlėmis, puoštomis angeliukais (4 pav.). Kokliai puošti augaliniais ornamentais, dengti baltos spalvos ir kobalto glazūra.

Perkasos 12–15 kastos fligelio V pusėje, kur atkastas akmenimis grįstas vandens latakas. Fligelio Š pusėje tirta perkasa 16, kurioje aptikta latako tąsa. Perkasos 17–19 matuotos fligelio ŠR pusėje. Čia taip pat išlikęs mažai suardytas latakas.

1 pav. Rūmų rūsio ir ŠV sienos su švieslangiu liekanos perkasoje 1. B. Dakanio nuotr.

Fig. 1. The remains of the palace basement and NW wall with a bay window in trench 1.

2 pav. Rūmų ŠR – išorinės rūsio sienos liekanos ties buvusio pastato Š kampu perkasoje 4 (toliau – rūsys ir rūsio švieslangio vieta). B. Dakanio nuotr.

Fig. 2. The remains of the palace's NE – exterior basement wall at the former building's N corner in trench 4 (further on is the basement and basement bay window site).

3 pav. Lauko akmenų nuogrinda ir židinio griuvenos perkasoje 11. B. Dakanio nuotr.

Fig. 3. The fieldstone paving and fireplace rubble in trench 11.

0 5 cm

4 pav. Koklis – karūnėlė iš židinio griuvenų sluoksnio šurfe 11. B. Dakanio nuotr.

Fig. 4. A crest stove tile (Bekrönungskachel) from the fireplace rubble layer in test pit 11.

Dvaro sodybos teritorijoje iškasti 6 2x2 ir 1,5x1,5 m dydžio šurfai. Šurfai 1 ir 2 kasti į ŠR nuo išlikusio fligelio suprojektuotų komunikacijų, vandens ir lietaus nuotekų tinklų vietose (5 pav.). Šurfai 3–6 kasti į V nuo fligelio, ežero link.

2009 m. tyrimų metu buvo ištirtas maždaug 165 m^2 plotas, aptikta apie 1500 archeologinių radinių, datuojamų XVI–XVIII a. (iš jų 1143 inventorinti; neinventorintos puodų šukės be pakraštėlių, dugnelių ar puošybos liekanų, koklių kaklelių bei stogo čerpių be pakraštėlių ir vėlyvi radiniai).

Tyrimų metu nustatyta, jog Veisiejų senasis dvaras-pilis įkurtas ne Veisiejo ežero saloje, kaip manyta anksčiau, o Ančios ežero pusiasalio, tarsi salos, P dalyje, dvarvietės teritorijoje. Čia aptiktas to laikotarpio (XVI–XIX a.) kultūrinis sluoksnis su vertingais archeologiniais radiniais (monetomis, strėlių antgaliais, keramika (6 pav.) ir kt.). Veisiejai buvo vienas iš to meto kultūrinių centrų (čia net 33 metus gyveno Lietuvos etmonas Mykolas Masalskis). Taip pat nustatyta, jog Veisiejų dvaro vietoje žmonės gyveno jau nuo akmens ar žalvario amžių ir I tūkst. (rasta apdirbto titnago, lipdyto puodo šukė).

Tyrimų medžiaga leidžia teigti, jog plytų mūro centriniai dvaro rūmai su aptiktais rūsiais galėjo būti pastatyti jau XVII a. I pusėje.

5 pav. Griuvenų ir kultūrinis sluoksnis šurfe 2. B. Dakanio nuotr.

Fig. 5. The rubble and cultural layer in test pit 2.

Žinoma, kad Lietuvos Bresto vaivada Andriejus Masalskis vieną iš jam priklausiusių ežerų Seinų apylinkėse 1628 m. iškeitęs į 100 tūkst. plytų, kurias panaudojęs rūmų statybai. Aptiktos rūmų sienos – pamatai mūryti iš būdingų tam laikotarpiui plytų su braukomis, o rūmų mūras senesnis nei fligelio – ties jo jungtimi su rūmų pastatu rūmų rūsio sienoje yra išlikęs švieslangis, kuris vėliau atsidūrė fligelio jungtyje.

Dvaro rūmų dešinysis fligelis turėtų būti vėlesnis už buvusius centrinius rūmus, kurių išlikę rūsiai užpilti griuvenomis, jų vietoje suformuojant kalvelę. Rūmų fligelius, matyt, XVIII a. viduryje ir pastatė etmonas Mykolas Masalskis.

6 pav. Lėkštės šukės iš perkasos13. B. Dakanio nuotr.

Fig. 6. A plate fragment from trench 13.

The former Veisiejai manor

The excavation at the site of the former manor concentrated at the place where the right annex, which has not survived, joined the central palace and on the W edge of the remains of this palace. 19 trenches (Fig. 1–3) were excavated here and 6 test pits (Fig. 5) in the vicinity of the annex: in the courtyard and park of the former manor to the NE and W of the annex. Approximately 165 m^2 were excavated in all. About 1500 finds (Fig. 4, 6) dating

to the 16th–18th centuries were discovered including coat-of-arms stove tiles (*Wappenkacheln*) and crest stove tiles (*Bekrönungskacheln*) decorated with small angels and a white and cobalt blue glaze. Judging from the brick walls and discovered basements, it is possible to assert that the central palace could have been built in the first half of the 17th century. It was also determined that people had lived at the Veisiejai manor site since the Stone or Bronze Age and the 1st millennium. (knapped flint and sherds of hand built pottery were found.) A 16th–19th-century cultural layer with valuable finds (coins, arrowheads, ceramics, etc.) was discovered in the vicinity of the manor.

Eglė Zimaitytė,
Algimantas Merkevičius

Senovės gyvenvietė šalia plento Molėtai–Anykščiai

Lietuvos automobilių kelių direkcijos prie Susisiekimo ministerijos užsakymu UAB „Kelprojektas“ vykdo plento 119 Molėtai–Anykščiai 28,12–36,10 km specialųjį planą, o nuo 35,90–36,10 km – techninį projektą. Pagal specialųjį planą ištiesinami staigūs kelio posūkiai 30,6–30,9 km ir 31,9–32,4 km. Likusiame ruože plento trasa daugiausia suprojektuota esamoje plento juostoje, patiesinant tik tam tikras vietas.

2009 m. birželio mėn. antroje pusėje vykdyti plento 119 Molėtai–Anykščiai 28,12–41,3 km (Anykščių r.) ruožo žvalgomieji archeologiniai tyrinėjimai. Jų metu ištirta 40 šurfų (bendras 44,24 m^2 dydžio plotas). Tyrinėjimų metu visa trasa pereita pėsčiomis, taip

1 pav. Apžiestos keramikos fragmentai iš šurfo 29. E. Zimaitytės nuotr.

Fig. 1. The fragments of partly thrown ceramics from test pit 29.

pat apklausti vietiniai gyventojai.

Archeologinių žvalgomųjų tyrinėjimų metu šurfe 14 aptiktos 2 stulpavietės. Šurfe 15, armens sluoksnyje surastas žmogaus kaulas (stipinkaulis). Po vieną keramikos fragmentą perartoje žemėje rasta šurfuose 18 ir 33. Kitas keramikos fragmentas aptiktas šurfe 38, 50 cm gylyje nuo žemės paviršiaus. Tačiau kitų radinių ar vertingo kultūrinio sluoksnio šurfuose nerasta. Šurfe 22, perartos žemės sluoksnyje surastas XIX a. pabaiga – XX a. pradžia datuojamas raktas. Šiuose šurfuose aptikti radiniai ir struktūros yra vėlyvi ir pavieniai, todėl archeologiškai nėra vertingi.

Šurfuose 28 ir 29, ištirtuose nedidelėje pakilumoje prie upelio, 35,9 kilometre, aptiktas kultūrinis sluoksnis. ***Šurfe 29*** kultūrinis sluoksnis buvo 50–60 cm storio, tamsiai rudos, juosvos spalvos su angliukais. Jame aptikti 2 apžiestos keramikos fragmentai, datuojami II tūkst. I pusė – viduriu (?) (1 pav.). Tai 27x24x7 cm ir 45x31x8 cm dydžio tamsiai rudos spalvos pakraštėliai, ornamentuoti bangele, su smėlio ir smulkinto akmens priemaišomis.

Kituose šurfuose nei vertingų archeologinių radinių, nei archeologiškai vertingo kultūrinio sluoksnio neaptikta.